HET PERSOONLIJKE WORDT PUBLIEK

DE MAATSCHAPPELIJKE BETEKENIS VAN INTIEME JOURNALISTIEK[1]

Irene Costera Meijer

The Personal becomes public. The social importance of Intimate Journalism

Nowadays, the democratic (public) potential of popular journalism is seldom denied. Generally speaking though, popular journalism is being celebrated as far as it shows a concern for current affairs and denounced when it focuses on private or emotional affairs. The latter type of the journalism of everyday life has been loosely called intimate journalism. It is common knowledge in cultural studies that underneath this split between popular journalism and so-called quality journalism lies a gendered and ethnocentric concept of 'journalistic quality' and, I would add, of citizenship. Partly as a result of research commissioned by the Dutch PBS NOS Gender Portrayal Department I have developed an alternative notion of 'public' or 'civic' quality. In this article I hope to shed some light on the possibility to incorporate 'emotions', the 'everyday life' and a 'relative sense of self' in a more inclusive concept of public quality, media and citizenship.

Praatprogramma's en documentaires, human-interestpagina's en vrouwenpagina's hebben altijd al het persoonlijke publiek gemaakt. Maar de enorme vlucht die 'intieme journalistiek' de afgelopen jaren nam, is ongekend. In de periode 1990-1997 verdrievoudigde het aantal intieme journalistieke programma's.[2] Intieme televisiejournalistiek komt in verschillende vormen voor: als emotietelevisie (*All you need*

Spoorloos met Karin de Groot

is love), talkshows (*Oprah, Catherine*), docudrama's (*Kinderen van de Hondsberg, NCRV Dokument*), herenigingsshows (*Het spijt me, Spoorloos*) en hulptelevisie (*Heartbreak hotel, Make my day*). Het voorlopig hoogtepunt in de vlucht van intieme journalistiek is natuurlijk het Endemol/Veronica project *Big Brother*. Bijna 4 miljoen mensen keken op 30 december 1999 naar de laatste uitzending!

Ook in de meer conventionele informatieve genres lijkt sprake van een voortschrijdende intimisering van de journalistiek. In het *NOS-Journaal*, *RTL 4-nieuws*, *NOVA* en *Netwerk* wordt het nieuws steeds vaker gepresenteerd vanuit het perspectief van de 'gewone mens'. Een gebeurtenisgerichte benadering maakt plaats voor een mensgerichte benadering. De dagbladen vertonen een vergelijkbare tendens.[3]

Toch laten journalisten zich geregeld met enig dédain uit over het persoonlijker worden van de journalistiek. 'Individuele intimiteiten uitgebuit voor emotioneel effectbejag' kopte *NRC-Handelsblad* bij de première van het programma *All you need is love* op 29 september 1992. Ook de *Telegraaf* zag weinig heil in het genre: 'Exhibitionisme is tot norm verheven en voyeurisme tot een deugd' (in Bukman, 1994). De toenemende nadruk op 'amuseren, schokken of anderszins emotioneren' van de nieuwskijker lijkt de oude waakhond in slaap te sussen, schreef Jan-Pierre Geelen (*De Journalist*, 20-09-1996). Een totale veroordeling van het genre gaf tv-criticus Frits Abrahams van *NRC-Handelsblad:*

'Na elke aflevering van *Rondom Tien* en *De ronde van Witteman* rest je als kijker tegenwoordig eigenlijk nog maar één vraag: zal ik er nu meteen een einde aan maken, of toch maar even wachten tot morgen vroeg? Radeloze incestslachtoffers, zelfmoordenaars in spé, ouders-die-hun-dood-zieke-kindje-uithongeren wisselen elkaar in razend tempo af' (in Fransen, *HP/De Tijd*, 10-11-1995).

Journaalverslaggever Charles Groenhuijsen denkt hier anders over. 'Aanschouwelijk en aanstekelijk moet de presentatie van het nieuws zijn. Als het even kan wordt het nieuws uitgelegd via de ervaringen van individuen (de geijkte tv-aanpak) en niet met de toelichting van gewichtige deskundigen' (*De Journalist*, 04-04-1998). Voormalig Ikon-directeur Wim Koole (1996) is zelfs ronduit positief over het genre. 'Geen enkel programmagenre heeft televisie zo nadrukkelijk gedemocratiseerd door vrijwel onbegrensd ruimte te bieden aan de persoonlijke ervaringen van anonieme mensen.'

Interessant is dat de makers van intieme journalistiek evenveel passie steken in het beoefenen als in het veroordelen ervan. Zo bekritiseert Cees Grimbergen (*Vesuvius* en *Rondom Tien*) programma's als *Lief en leed*: 'Daar gaat het om effectbejag, daar kan een discussie alle kanten op stuiteren. Dat heeft niets meer met journalistiek te maken' (Van Liempt, 1997). Ook Paul Witteman (*Het Lagerhuis, B & W*) laat zich negatief uit: 'En al die lief-en-leed programma's vind ik gewoon ordinair en larmoyant. De grens is effectbejag'. Over zijn eigen *Ronde van Witteman* zegt hij echter: 'Het is mis wanneer je de emotie als doel hebt. Maar ik maak geen *Het-spijt-me-TV*' (Fransen, 1995).

Wat is intieme journalistiek?

Wat hebben uiteenlopende genres en formules als *All you need is love*, *Rondom Tien*, en bijvoorbeeld Frénk van der Lindens interviewreeks in *NRC-Handelsblad* over *Geloof, dood en liefde* (1998) met elkaar gemeen? Hun gezamenlijke noemer is dat ze de lezer of kijker verhalen bieden die betrekking hebben op de beleving en de emoties van het alledaagse bestaan van mensen. Ik heb ervoor gekozen om de term 'intieme journalistiek' uit de Verenigde Staten te importeren omdat deze het *democratische* belang benadrukt van een publieke verslaglegging van de binnenwereld van mensen. Een van de grondleggers van het genre, Walt Harrington, auteur van *Intimate journalism. The art and craft of reporting everyday life* (1997) en voormalig stafmedewerker van het *Washington Post Magazine*, beschrijft intieme journalistiek als 'the stories of everyday life; about the behaviour, motives, feelings, faiths, attitudes, grievances, hopes, fears and accomplishments of people as they seek meaning and purpose in their lives, stories that are windows on our universal human struggle'. In zijn boek *Een spoor van emoties* (1996) beschrijft Wim Koole emotie-tv als 'een bruikbare aanduiding voor programma's die zich ten doel stellen om in de eerste plaats te informeren over de emotionele uitwerking van gebeurtenissen op mensen' (p. 146).

Gedrukte intieme journalistiek valt voor een deel samen met wat Curran, Douglas & Whannel (1980, p.308) 'human-interest verhalen' noemen. Gebeurtenissen worden aan de orde gesteld in termen van menselijke emotie, vaak in de vorm van persoonlijk drama. Human-interest-artikelen verwijzen ook naar achtergrondverhalen, waar betrokkenen van een gebeurtenis aan het woord komen, of naar interviews waar een persoonlijke invalshoek domineert.

Samengevat beschrijft intieme journalistiek het bijzondere en persoonlijke expliciet of impliciet als uitdrukking van het algemene en maatschappelijke.

Wetenschappelijke waardering

Onder wetenschappers zie je dezelfde ambivalentie als onder journalisten wanneer het gaat om de waardering voor intieme journalistiek. Voor een deel komt

dit door het hybride karakter van intieme journalistiek dat verwijst naar uiteenlopende genres en formules. Talkshows, bijvoorbeeld, worden enerzijds geprezen, omdat ze een forum bieden voor publiek debat (Fiske, 1992; Leurdijk, 1995; Leurdijk, 1999; Livingstone, 1994; Munson, 1993), anderzijds worden talkshows bekritiseerd omdat ze slechts een narcistische cultuur in de hand zouden werken. 'Exploitation, voyeurism, peeping toms, freak show all come to mind in attempting to characterize the happenings' (Abt en Seesholtz, 1994, p. 182). De wereld van human interest (in documentaires, dag- en weekbladen) wordt op een vergelijkbare wijze tegemoet getreden. De persoonlijke benadering wordt door sommige wetenschappers bekritiseerd vanwege het produceren van een gefragmenteerde weergave van de wereld (Curran, Douglas & Whannel, 1980). De paradox is dat human-interestbijlagen ook tot maatschappelijke samenhang en betrokkenheid kunnen leiden, omdat de wereld wordt samengebracht in een denkbeeldige eenheid. 'The atomized, randomized world is at the same time given a coherence, brought together in an imaginary unity' (Curran, Douglas & Whannel, 1980, p. 311). Identificatie met persoonlijke drama's wordt geconstrueerd rondom universele tijdloze ervaringen. Abelmans conclusie over talkshows lijkt op te gaan voor intieme journalistiek als geheel: 'No other genre is as praised for its contribution to the well-being of the nation and simultaneously condemned for contributing to its demise' (Abelman, 1998, p. 191).

Sekse

De houding van journalisten, recensenten en wetenschappers ten aanzien van human interest, praatprogramma's en emotietelevisie is te vergelijken met de ontvangst van *De schaamte voorbij* in de tweede helft van de jaren zeventig (Costera Meijer, 1996, p. 211-264). Op het eerste gezicht speelt sekse een belangrijke onderscheidende rol in de waardering voor zowel *De schaamte voorbij* in de jaren zeventig als de human-interestitems, praatprogramma's en emotietelevisie in de jaren negentig. Bij de critici zijn de mannen veruit in de meerderheid en onder vrouwen vind je de grootste fans (Livingstone, 1994). Bij nader inzien lijkt echter niet sekse, maar het wel of niet aanhangen van bepaalde kwaliteitscriteria een belangrijke factor. De *kritiek* lijkt zich te richten op de *inhoud* van teksten, de *lof* op hun *effecten*. Ik zal laten zien dat deze tweedeling verstrekkende consequenties heeft voor het zichtbaar maken of juist aan het oog onttrekken van maatschappelijke in- en uitsluitingsmechanismen. Dit wordt verduidelijkt door het doortrekken van een analyse die ik eerder maakte van de feministische receptie van ervaringsverhalen in de jaren zeventig (Costera Meijer, 1996) naar de hedendaagse waardering voor intieme journalistiek. Dan zal blijken hoe sekse in tweede instantie toch weer opduikt als onderliggende dimensie.

De feministische waardering van ervaringsverhalen

In de jaren zeventig rechtvaardigden critici van het feministisch ervaringsverhaal hun veroordeling van respectievelijk *De schaamte voorbij* (1976) en haar Amerikaanse voorgangster *Flying* (Millett, 1974) voornamelijk op basis van literaire conventies. Zo schreef Romein-Verschoor (1977, p. 24) over *De schaamte voorbij* :

'De schrijfster heeft zich voorgenomen *alles* "zonder schaamte" open te leggen. Dat komt over als divanproza, een verzameling uiterst egoïstisch materiaal voor de psychiater, maar waarin het begrip en de uitleg van de ware psychiater die iedere goede romanschrijver is, totaal ontbreekt.'

De inhoud van het boek spoorde niet met de conventies van een goede autobiografie en kon dus in de ogen van Romein-Verschoor van weinig betekenis zijn.
Liefhebbers van ervaringsverhalen als Anja Meulenbelt (1975), Jeanne Doomen (1976) en Harriet Freezer (1977) toetsten de verhalen aan andere criteria, namelijk of ze een bewustmakend effect sorteerden bij de lezer. 'Het overbrengen van ervaringen is belangrijker voor haar dan het maken van literatuur' schreef Meulenbelt over Millett (1975, p. 4). En Jeanne Doomen (1976, p. 12) zegt omgekeerd over Meulenbelts *De schaamte voorbij*:

'[Ze schreef] vanuit de overtuiging dat feministen niet voor niets zeggen dat het persoonlijke politiek is - door hun persoonlijke ervaringen openbaar te maken, leren vrouwen dat ze niet alleen zijn, dat ze niet gek zijn, dat hun ervaringen iets te maken hebben met de maatschappij waarin we leven.'

Wat de ervaringsverhalen van de jaren zeventig zo bijzonder maakte, is dat ze het kwalitatieve onderscheid tussen verklarende politieke theorie, *verstehende* literatuur en tot herkenning leidende ervaringsverhalen ter discussie stelden. De 'schaamteloze' ontboezemingen van vrouwen problematiseerden de reikwijdte en de onderdrukkende effecten van het onderscheid tussen privé en openbaar – waarbij vrouwen als hoedsters van de privé-sfeer werden beschouwd. Ze stelden immers de gebruikelijke, beperkte – slechts op de publieke arena gerichte – conceptualisering van macht en politiek aan de kaak. Onwaarachtigheid stond in

de reacties op de boeken tegenover herkenning; gebrek aan serieuze politieke analyse tegenover feministische bewustwording; het egocentrische van de auteur tegenover het idee dat het over 'ons allemaal' ging; gêne tegenover enthousiasme; universaliteit en distantie, verveling en ergernis tegenover lokaliteit en nabijheid, spanning en ontroering; literatuur tegenover damesromannetjes; vals sentiment tegenover diepe bewogenheid; zeuren en mislukking tegenover strijd en een poging feministisch te leven.

Een nadere beschouwing van de receptie van de ervaringsverhalen bracht aan het licht dat naast het al of niet voldoen aan bepaalde klassieke autobiografische genreconventies, de presentatie van het zelf verschil uitmaakte voor de ontvangst. De auteurs van *Flying* en *De schaamte voorbij* presenteerden hun hoofdpersoon als geslaagd noch buitengewoon, maar als exemplarisch voor vrouwen. Zo verving Meulenbelt het 'ik als de Ander' – als anders dan anderen – dat centraal stond in de conventionele literaire autobiografie (Gusdorf, 1980), door een 'ik als hetzelfde'. Dit 'ik' was niet hetzelfde als iedereen maar hetzelfde als vrouwen. In *De schaamte voorbij* was geen sprake van een retoriek van onzekerheid of een ontkenning van het vrouw-zijn. Dat waren criteria die geldig bleken voor klassieke autobiografieën van vrouwen (Jelinek, 1986). Evenmin blijkt sprake van een radicale doch voorbeeldige individualiteit – een eis die voor het autobiografisch schrijven van mannen geldt. In *De schaamte voorbij* beschreef iemand met 'zelfbeklag' en met 'rancune', maar zonder schaamte haar even *unieke* als typische *vrouwen*geschiedenis.[4]

De derde dimensie van de receptie van ervaringsverhalen bleek de lezing van dit zelf. Uiteenlopende critica's – naast Annie Romein-Verschoor waren dit bijvoorbeeld Elinor Langer, Elizabeth Wilson en Patricia Duncker – vatten autobiografisch 'lezen' op als een *verticaal identificatieproces* waarbij de hoofdpersonen voorbeeldige personages moesten zijn. Deze feministische heldinnen verschilden hooguit in de aard van hun voorbeeldigheid: soms ging het over de feministische kwaliteiten van de wijze waarop het leven een collectieve identiteit gestalte gaf, andere keren gold juist de (psychoanalytisch geïnspireerde) mate van onafheid en verdeeldheid als feministisch criterium. In beide gevallen betekende 'identificatie' dat de lezer plezier beleefde aan het zich inleven in het leven en het karakter van het beschreven personage. Door zich te laven aan de hoofdpersoon zou de lezer boven zichzelf uitgetild worden. Als het autobiografische verhaal niet aan deze richtlijnen voldeed, zoals in de ervaringsboeken, dan viel er vanuit deze invalshoek weinig leesplezier te behalen.

Protagonisten van het genre als Maaike Meijer, Estelle Jelinek, Anja Meulenbelt, Jeanne Doomen en Harriët Freezer vatten daarentegen lezen op als een *horizontale* vorm van herkenning, als een *communicatieproces*. De lezeres wordt niet aan de alledaagsheid van haar bestaan ontrukt, maar daar juist met de neus opgedrukt. Volgens deze groep gaven de boeken gestalte aan een exemplarische ontwikkelingsgang. Niet de feministische heldin, maar haar bewustwordingsproces riep herkenning op; niet de concrete, afzonderlijke gebeurtenissen spraken aan, maar de manier waarop de boeken de lezeres aanmoedigden tot een vergelijking van haar eigen leven met dat van de auteur.[5]

Aan de ene kant bevindt zich de (postmodern) geëngageerde literaire kritiek op de ervaringsverhalen die vreemd genoeg een kritisch bewust*zijn* voorschrijft aan de beschreven hoofdpersoon en een noodzakelijk - zij het niet eenduidig - voorbeeldige levensloop. Aan de andere kant bevinden zich de liefhebbers van populaire cultuur die genieten van de herkenning van het beschreven bewust*wording*sproces.[6]

Burgerschap, democratie en de maatschappelijke taak van de journalistiek

Sinds jaar en dag behoort het tot de maatschappelijke taak van de media mensen te informeren over belangrijke gebeurtenissen op politiek en maatschappelijk gebied (McQuail, 1995). Zo wordt de televisiekijker en krantenlezer in staat gesteld een goede burger te zijn. In de klassieke betekenis van het woord betekent dit in de eerste plaats een identificatie met en een handelen vanuit de moreel politieke principes van de moderne democratie. Burgerschap is, bijvoorbeeld, een manier van leven die een betrokkenheid veronderstelt bij het juiste leven en een actieve deelname aan de publieke zaak. Deze conceptie van burgerschap benadrukt het normatieve aspect van een gevoel van verantwoordelijkheid voor en plicht tegenover de publieke zaak. In de tweede plaats is burgerschap een politieke identiteit die iemand voor zichzelf creëert door de dingen die men doet en zegt. Identiteit moet hier worden opgevat in performatieve zin als iets dat nooit af is en waaraan je actief gestalte geeft. Burgerschap kan ten derde worden opgevat als een serie praktijken die individuen constitueren als competente leden van een gemeenschap (Turner, 1994, p. 159). In deze betekenis geven media zelf gestalte aan burgers en burgerschap door mensen op een bepaalde manier aan te spreken als (*to hail* in Althusseriaanse zin) of te socialiseren tot burgers. Zelfs

Catherine met Catherine Keyl

in een vierde, liberale, opvatting van burgerschap waarin de deugdzame burger in principe handelt uit welbegrepen eigenbelang, zijn media van maatschappelijke betekenis omdat deze burger pas bereid is een steentje bij te dragen aan het democratisch functioneren van de maatschappij als hij of zij (via de media) weet dat anderen dat ook doen (Dagger, 1997, Callan, 1997). Waar maatschappelijke goedkeuring ontbreekt voor diegenen die maatschappelijke deugden tentoonspreiden, boeten morele overwegingen echter aan kracht in. Als niemand zijn waardering uitspreekt over je activiteiten voor de ouderraad, de padvinderij, de politieke partij of de speeltuinvereniging verdwijnt op den duur de motivatie. Iedereen die ooit in een woongroep heeft gewoond, weet dat je de gemeenschappelijke keuken moet schoonmaken op een tijdstip dat veel mensen thuis zijn. Om vergelijkbare redenen roept de media-ethicus Clifford Christians (1993) de media op tot het schrijven van 'narratives that nurture civic transformation.' Hij stelt nadrukkelijk: 'Public storytellers must know the good as much as they need a language to describe the bad' (p. 111). Vanuit een vijfde gezichtspunt vervullen media een belangrijke taak voor het in stand houden en bewerkstelligen van 'sociale cohesie'. Mensen vormen immers pas een gemeenschap als ze met elkaar communiceren; de onderwerpen die de media aanbieden, geven aanleiding daartoe.

Dat media een cruciale rol vervullen in de communicatie van '(goed) burgerschap' betekent overigens niet dat de betekenis ervan op voorhand vaststaat. Wat goed is en wat niet, is juist een kwestie die voortdurend ter discussie staat. Het organiseren van het maatschappelijke debat daarover zou een van de hoofdtaken zijn van de journalistiek, niet in het minst van de populaire journalistiek.

'Popular journalism possesses clear qualities for people. For them it contains usable and relevant news, which they feel involved with. For most people citizenship takes on significance in their concrete day-to-day experiences, in their interface with family, neighbours, colleagues and casual passers-by and in their contacts with institutions' (Bauwens & Vandenbrande, 1998, p. 8).

Intieme journalistiek, opgevat als populaire journalistiek over het gewone leven van mensen en de emoties die daarmee gepaard gaan, is in deze redenering onlosmakelijk verbonden met burgerschap. Burgerschap krijgt immers vooral betekenis in het dagelijkse verkeer tussen mensen. Niet zelden wordt intieme

journalistiek echter verward met verhalen over tante Mien die zo goed appeltaarten kan bakken, of met sensatiejournalistiek over buitengewone helden die mensen van de verdrinkingsdood redden of uit brandende huizen slepen. Natuurlijk is het vermakelijk om verhalen te lezen over het leuke buurjongetje dat een pyromaan bleek te zijn of over arme mensen die tegen de verwachting in de top bereiken, maar het is jammer dat ze vaak het eindpunt vormen van alledaagse journalistieke reportages. Harrington (1997) benadrukt de transformatieve kwaliteiten van intieme journalistiek. Dat betekent dat kwalitatief *goede* intieme journalistiek geen 'totem journalistiek' is en dus niet valt binnen de journalistieke traditie die er op uit is om mensen te behagen en een goed gevoel te bezorgen door ze in hun opvattingen te sterken. Intieme journalistiek zou mensen moeten 'vervoeren'. In de woorden van Tamarah Benima, tot voor kort hoofdredacteur van het *Israëlitisch Weekblad*:

'Er zijn in de loop van mijn leven tal van televisiebeelden geweest die een, wat ik noem, psychotransformatief effect hebben gehad: er verschoof iets in het beeld van mijzelf, van de wereld en/of van de interactie tussen mijzelf en de wereld. Zoals hele goede seks kan doen, maar ook teksten uit Tenach (het Oude Testament), die soms in twee, drie, zes zinnen een situatie weergeven die op steeds weer een andere manier kunnen worden geïnterpreteerd.'
(Tamarah Benima, De Journalist, 04-09-1998)

Ze voegt hier overigens aan toe dat wat haar raakt op televisie zelden schokkend is – beelden van bottenzakjes in Soedan en de moorden in Rwanda zijn te erg om tot je door te laten dringen – maar juist beelden betreft die haar meer inzicht geven in het eigen dagelijks bestaan, ongeacht of ze over de liefde gaan of begrijpelijke uitleg geven over wiskunde. Benima is bescheiden in haar verwachtingen jegens de journalistiek. 'Vervoering hoeft niet, het inbranden van beelden die decennia in mijn bewustzijn blijven hangen hoeft ook niet, maar zo af en toe een artikel waardoor je denkt: oh, zit het zo?!, daar snak ik naar, daar vlooi ik stapels op door.'

Net als bij de fans van *De schaamte voorbij*, benadrukt de grondlegger van intieme journalistiek, Walt Harrington, dat het belangrijkste criterium voor kwaliteit het bewustmakende effect ervan is. Bovendien staat niet een buitengewoon, voorbeeldig personage centraal, wiens bijzondere of verheffende leven voor een ieder een bron van inspiratie kan zijn, maar heeft de intieme journalistiek tot taak om verhalen te vertellen die het buitengewone van *gewone* mensen in *gewone* omstandigheden laten zien. Zo vertelt de journalist Gary Smith de geschiedenis van een middelbare schoolleraar en zakenman die het tien jaar lang lukte om zijn analfabetisme te verbergen (Smith, 1997). Journaliste Margalith Kleijwegt zegt in een interview met Catherine Keijl in *Vrij Nederland* (02-03-1996) over het programma *Catherine*: 'Waar het programma op drijft, en dat geldt voor Oprah en Ricki en Jerry en Jenny, zijn *ordinary people telling extraordinary stories*.' Om de essentie van een verhaal op het publiek over te brengen, is het cruciaal om de emotionele kant ervan zo zorgvuldig mogelijk te laten zien. Catherine Keijl: 'Pas als er emoties aan te pas komen, raakt de kijker geïnteresseerd. Ik wil kijkers trekken die normaal gesproken de televisie uitdoen als ze vermoeden dat een programma informatief is' (*Vrij Nederland*, 02-03-1996). Ook Harrington benadrukt de emotionele kant van 'ontroerende' verhalen: 'They are reported to uncover and structured to evoke the emotional texture of their subjects' lives. They make readers leave themselves momentarily and feel what it's like to *be* another person' (Harrington, 1997, p. xv). Paul Witteman beschreef deze vorm van verslaglegging als 'onderzoeksjournalistiek naar de gevoelens van de mens' (Fransen, 1995).

Kwaliteitsjournalistiek versus intieme journalistiek

Als intieme journalistiek een onmisbare maatschappelijke rol vervult, hoe komt het dan dat er in de journalistieke en academische praktijk zo weinig vanzelfsprekende waardering voor bestaat? In het debat over de betekenis van intieme journalistiek blijken vergelijkbare dimensies een rol te spelen als in de discussies over de feministische kwaliteit van ervaringsverhalen. Voorstanders als Walt Harrington en Catherine Keijl benadrukken de impact van de verhalen, het gewoon menselijke van de hoofdpersonen en het in principe alledaagse karakter van hun al dan niet buitengewone, maar in ieder geval exemplarische verhalen. Emoties vormen een centraal moment in het vertellen van de ervaringen, opdat het publiek zich zo goed mogelijk kan inleven in het verhaal en een vergelijking kan maken met het eigen leven. Horizontale herkenning – vaak niet van het leven maar wel van de emoties van de hoofdpersoon – is de bedoelde impact. Toch houden veel journalisten zich verre van 'gewone mensen' en hun dagelijkse vreugden en verdriet en geven ze de voorkeur aan een beschrijving van de levens en opvattingen van 'voorbeeldige' kunstenaars, politici en intellectuelen.

Sommige journalisten en wetenschappers zijn op zich geen tegenstanders van intieme journalistiek, maar maken zich zorgen over wat zij de uitwassen van het genre noemen (Fransen, 1995; Van Liempt, 1997; Knapp, 1988; Rapping, 1991). Koole (1996) pleit er bijvoorbeeld voor om onderscheid te maken 'tussen

programma's die mensen de kans bieden – op een eenduidige manier – persoonlijke intimiteiten publiek te maken waaraan geen enkele informatie wordt toegevoegd, en programma's als *Rondom Tien* en de *Ronde van Witteman* die willen bijdragen aan verbreding en verheldering van inzichten over persoonlijke problemen en daarin slagen' (p. 146). Koole lijkt het hier over de impact van programma's te hebben, maar uiteindelijk is ook bij hem de inhoud van het programma maatgevend voor de kwaliteit ervan en niet de receptie ervan. In programma's als *Lief en leed*, *Spoorloos*, *All you need is love* en *Het spijt me* zou volgens Koole het showelement voorop staan. Zijn kritiek geldt de wijze waarop niet de oplossing van het conflict, maar de emoties zelf het doelwit van de uitzending zijn (Koole, 1996; Fransen, 1995). Gezinssocioloog Ruut Veenhoven (in Bukman, 1994) pareert dergelijke kritiek door te suggereren dat aan de selectieve waardering voor intieme journalistiek een klasse-aspect te ontdekken valt:

Kwaliteitsjournalistiek	Intieme journalistiek
Literatuur	Populaire cultuur
publieke sfeer	dagelijks leven
ratio, opinies	emoties, ervaringen
inhoud van de tekst, informatie	impact op publiek, bewustwording
distantie, autonoom zelf	betrokkenheid, relationeel zelf

'De culturele voorhoede heeft belangstelling voor precies dezelfde zaken als de lagere sociale milieus, maar de voorhoede leest over de eigen soort, in een interview van Bibeb of Ischa Meijer, of – nog verfijnder – in een psychologische roman. Dat is in wezen hetzelfde: een blik in het privé-leven van een ander. Daarin zijn we allemaal geïnteresseerd. Niet vanwege platte nieuwsgierigheid maar omdat we er iets aan hebben'.

De onderliggende dimensie die 'echte' journalistiek doet verschillen van 'populaire' journalistiek is ook bij de relatieve voorstanders van intieme journalistiek dat gevoelens en emoties nooit op zichzelf staand informatief kunnen zijn. Kennelijk kunnen de rauwe gebeurtenissen waar de 'kwaliteitsjournalistiek' over bericht het wel stellen zonder toelichting en professioneel commentaar, maar zijn de rauwe emoties van *Jerry Springer*, *Lief en leed* en *Spoorloos* op zichzelf beschouwd niet informatief. Aan deze asymmetrie ligt een eeuwenoude waardentegenstelling ten grondslag.

Evenals het debat over de feministische betekenis van ervaringsverhalen, laat de discussie over de democratische betekenis van intieme journalistiek zich ontleden in een serie binaire tegenstellingen. Er zou niets aan de hand zijn met deze tweedeling als burgerschap zowel werd verbonden met de linker- als met de rechterkolom. Nu wordt de journalistiek van de rechterkolom in de regel echter verbonden met consumentisme en niet met burgerschap. Bovendien zijn de termen uit de linkerkolom sterk mannelijk geconnoteerd en de termen uit de rechterkolom sterk vrouwelijk. Aan deze onevenwichtige verdeling van maatschappelijke waardering lijkt een klassiek eenzijdig en geseksueerd concept van journalistiek, democratie en burgerschap ten grondslag te liggen waarin vrouwen niet vanzelfsprekend burger zijn en 'voor de burger relevante intieme journalistiek' gelijk staat aan een contradictio in terminus. Voor een levendige, goed functionerende democratie die ruimte geeft aan veelzijdige burgers vormt deze onevenwichtige waardering een obstakel.

De oplossing is overigens niet om elke tweedeling onmiddellijk te verwerpen. Het verschil tussen burger en consument bijvoorbeeld blijft informatief, maar is niet op voorhand gekoppeld aan bepaalde genres; reclame en entertainment voor de consument (vooral vrouwen en jongeren) en nieuws en actualiteiten voor de burger (vooral mannen). Het lijkt zinvoller ons de vraag te stellen *hoe* bepaalde genres en formules mensen uitnodigen om deel te nemen aan het publieke debat (Murdock, 1999). Als het politieke programma *Buitenhof* drie ministers met elkaar in gevecht laat gaan, is vaak de sensatie van 'wie zal er winnen' hoofdzaak en niet de onderliggende kwestie waarover wordt gedebatteerd. De programmamakers spreken het publiek in dit geval aan als consument. Als, omgekeerd, Ria Bremer in *De ochtenden* vrouwen interviewt over hun ervaringen met mishandeling en bovendien in hetzelfde programma laat zien hoe je daar als betrokken burger een rol kan spelen, spreekt ze de kijker aan als burger.

Ervaringen moeten evenmin gelijkgesteld worden met opinies. Een voorbeeld: Paul Witteman leidt een discussie in *Het Lagerhuis* over rouwen (27/1/2000). Vanwege de stille marsen over het zinloze geweld is het een actueel onderwerp waar bovendien vrijwel iedereen, man en vrouw, autochtoon en allochtoon, ervaring mee heeft. Een Surinaamse vrouw legt uit hoe er in haar cultuur wordt gerouwd. Het leven ligt een paar dagen, soms zelfs weken stil, er is ruime aandacht voor de achtergebleven partner en de overige familie. Zonder gêne wordt het verdriet getoond en uitgeschreeuwd. De formule van het programma – het debat – verhinderde echter dat de ervaringen van deze vrouw serieus genomen worden als ervaringen. In plaats daarvan kreeg haar verhaal de status van opinie. De kwestie veranderde vervolgens van 'hoe rouwt Nederland?'

Het Lagerhuis met Paul Witteman

naar 'Wie rouwt het beste?' Wat een mooie betrokken dialoog had kunnen worden (wat kunnen we leren van de verschillen), slaat om in een wij (Nederlanders) versus zij (buitenlanders) debat.

Uit onderzoek voor Bureau Beeldvorming NOS (Costera Meijer, 1999) kwam bovendien naar voren dat vrouwen in praatprogramma's vooral ervaringsdeskundige zijn of worden uitgenodigd vanwege hun expertise op het gebied van woninginrichting en huishoudelijk werk. Dergelijke deskundigheid telt niet altijd even zwaar als de professionaliteit van mannen die spreken over politiek, geldzaken, of optreden vanwege hun juridische en medische expertise – laat staan dat vrouwen geacht worden er verstand van te hebben. Als informatie en inhoud van de tekst alleen tellen, dan maakt het natuurlijk niet uit of je jongeren zelf aan het woord laat, of een *voice over* het informatieve werk laat doen. Als impact en bewustwording daarentegen belangrijke momenten vormen, dan maakt het wel degelijk verschil als vrouwen bovengemiddeld vaak in de rol van betrokken ervaringsdeskundige zitten en mannen als gedistantieerde waarheidsprekers worden opgevoerd.

Er bestaat geen goede reden voor het monopolie van 'kwaliteitsjournalistiek' op het predikaat 'burgerschap'. Zoals *Den Haag Vandaag* door insiders geregeld een roddelrubriek wordt genoemd, zo sluit populaire berichtgeving een democratisch engagement niet uit. Sterker nog, de commissie Ververs suggereert in haar Rapport van de Commissie Publieke Omroep dat een populaire berichtgeving een noodzakelijke voorwaarde is voor burgerschap (1996, p. 38). Programma's die door veel mensen op hetzelfde tijdstip worden bekeken kunnen volgens de commissie een belangrijke rol spelen in het tot stand brengen en onderhouden van maatschappelijk debat en sociale cohesie. Doordat ze stof bieden voor discussie vormen media een gemeenschappelijke ervaring. Het produceren van deze 'gemeenschappelijke ervaring' zou, aldus het rapport, een belangrijke taak zijn voor programma's die zich van hun maatschappelijke taak kwijten. Of omroepen of kranten nu een commerciële achtergrond hebben of een publieke doelstelling nastreven, lijkt in deze redenering overigens minder relevant. Veel belangrijker is de constatering dat journalistiek, om te kunnen leiden tot een gemeenschappelijke ervaring, noodzakelijkerwijze *populair* moet zijn. Popularisering (kijkcijfers) en maatschappelijke betekenis van media (ondersteunen van de democratie) worden door de commissie in elkaars verlengde beschreven.

Publieke kwaliteit

Een journalistieke opwaardering van betrokkenheid en aandacht voor subjectiviteit kan tot een herijking van de betekenis en maatschappelijke waardering van intieme journalistiek leiden en in het kielzog hiervan

tot een meer gelijke waardering van (het persoonlijke en publieke leven van) mannen en vrouwen, kinderen en volwassenen en allochtonen en autochtonen. Dat zou meer erkenning betekenen voor het democratische belang van informatie over alledaagse vraagstukken (Costera Meijer & van der Hulst, 1997; Costera Meijer, 1998a, 1998b; Dahlgren and Sparks, 1992; Fiske, 1992; Van Zoonen & Brants, 1995). Meer dan 60% van de mensen wordt immers door praatprogramma's aan het denken gezet en vrijwel iedereen vindt dat een positieve ervaring (Koole, 1993, p. 99). Goede praatprogramma's maken de problemen waar mensen mee kampen beter voorstelbaar en dragen zo bij tot meer openheid en begrip voor slachtoffers (Koole, 1996).

Door het woord 'goed' te introduceren voorafgaand aan intieme journalistiek wordt duidelijk dat niet alle intieme journalistiek de burger aanspreekt, net zo min als alle ervaringsverhalen de feministische verbeelding prikkelen. Als onderscheidend criterium zal ik de notie 'publieke kwaliteit' introduceren. 'Publieke kwaliteit' betekent in de eerste plaats dat televisie, radio, weekbladen en kranten democratisch burgerschap presenteren als een waardensysteem, een horizon, een vorm van identiteit die moet worden geïnternaliseerd en verankerd als deel van de democratische cultuur van de 'civil society' (Dahlgren, 1995, p. 141). Dit wil niet zeggen dat burgerschap een vaste vorm en inhoud heeft, maar dat media steeds opnieuw bediscussiëren hoe deze waarden en normen er in de praktijk (zouden moeten) uitzien.

Dahlgrens concept van 'democratisch burgerschap' betekent een identificatie met de moreel-politieke principes van de moderne democratie die het niet kan stellen zonder een minimale ondersteuning van democratische normen en procedures: er bestaat de noodzaak van een gedeeld besef onder burgers dat verschillende belangen en oriëntaties op een gegeven moment op de tweede plaats moeten komen ten gunste van de algemene regels van het democratisch spel. Zonder een duidelijk aanwijsbare democratische cultuur binnen de 'civil society' zal de publieke sfeer niet levensvatbaar zijn (Dahlgren, 1995).

Burgerschap in deze betekenis verwijst niet alleen naar het samenspel van wettelijke bepalingen, of naar macrosociale en politieke omstandigheden. Burgerschap moet idealiter ook worden beschouwd als een dimensie van ieders individuele en persoonlijke identiteit. Voor het zichtbaar maken van een democratische cultuur zijn televisie, kranten en radio van levensbelang. Publieke kwaliteit kan gestalte krijgen door de kijkers, lezers en luisteraars het belang en de betekenis van democratische waarden te tonen. In verhalen, in series, praatprogramma's en actualiteitenrubrieken kunnen omroepen tonen hoe een democratische cultuur werkt. Publieke kwaliteit is overigens geen privilege van 'publieke' omroepen en evenmin van niet-commerciële kranten. Wel lijkt het mij dat publieke omroepen en kranten meer dan hun commerciële tegenvoeters aanspreekbaar zijn op het leveren van 'publieke kwaliteit'.

Als media zich verantwoordelijk achten voor het leveren van een bijdrage aan de democratie, zou het een belangrijke taak voor hen zijn dat ze deze zichtbaar en inzichtelijk maken voor de kijker en lezer. Als media bovendien kijker, lezer en luisteraar willen aansporen tot democratische betrokkenheid, dan moeten de maatschappelijke consequenties worden doordacht van de huidige scheiding tussen rede en emotie, van het onderscheid tussen publiek en privé en van een geseksueerd concept van subjectiviteit (cf Virginia Held, 1993).

1. Emotie versus rationaliteit

Op dit moment wordt het belang van politiek-morele beraadslaging over emoties en gevoelens zelden onderkend. De achterliggende idee is dat over dergelijke zaken niet te discussiëren valt, omdat het hier 'natuurlijke relaties en instinctieve gevoelens' betreft (David Heyd, 1982, p. 134). Ik stel voor de nadruk die in dit denkkader wordt gelegd op *controle* van emoties in de media te verplaatsen naar het bediscussiëren en cultiveren van *wenselijke* of *gepaste* vormen van emotie. Zo is het volgens Wim Koole (1996, p. 130) bij televisie 'niet voldoende als een programma alleen maar verdriet, ontroering en schuldgevoelens oproept', het moet ook 'grotere verdraagzaamheid, consideratie en begrip wekken voor de "afvalligen" van onze maatschappij'. Over emoties blijkt in de praktijk uitstekend rationeel gedelibereerd te kunnen worden (Nussbaum, 1986, 1990). Welke gevoelens breng je als cameravrouw of -man in beeld tijdens een begrafenis en welke tijdens een huwelijk? Welke zijn passend (opluchting na een vreedzame beëindiging van een bezetting) en welke niet (vrolijke opgetogenheid bij de beschrijving van een moord) en hoe houd je rekening met de context van gevoelens (Gerard heeft verdriet om het huwelijk tussen Jan en Marie, omdat hij eigenlijk met Marie had willen trouwen). Zoals emoties zich lenen voor publieke gedachtewisseling (*Rondom Tien*, *All you need is love* of *Het spijt me*) zo laten mensen zich ook in hun publieke beslissingen mede leiden door het vertrouwen, de zorg, empathie of de jaloezie die ze koesteren voor anderen. Emoties zijn dan ook niet qualitate qua geschikt of ongeschikt als leidraad voor of object van goed burgerschap en evenmin als abstracte regels of rationele overwegingen. Wanneer emotie evenals rationaliteit een moment vormt van democratische of publieke afweging, dan mogen programma's als *Man/Vrouw*,

Jong, *Het glazen huis*, *Catherine* en misschien zelfs *All you need is love* of *Het spijt me* niet onmiddellijk buiten discussie worden geplaatst, omdat ze vooral gericht zijn op emoties. Zoals *Den Haag Vandaag* de kijker informeert over de actuele politieke krachtsverhoudingen, waarbij het aan de kijkers en politieke commentator is om te reflecteren over zinvolle en minder zinvolle politieke interventies, zo kunnen sommige vormen van emotietelevisie functioneren als discussiepodia voor gepaste en ongepaste emotionaliteit. De publieke uitsluiting van emotie en de insluiting van ratio als morele concepten voor goed burgerschap dient dan ook te worden herzien.

2. De openbare versus de privé-sfeer

Veel journalisten staan sceptisch, soms zelfs afwijzend, tegenover het denkbeeld dat een verslaglegging van het dagelijks leven belangrijk is voor burgers. Stilzwijgend gaan deze journalisten ervan uit dat democratie een kwestie is van het publieke leven en dat het dagelijks bestaan zorg draagt voor de 'reproductie' van de burger. Van feministen die descriptief vaststelden dat ook het persoonlijke politiek was, werd overigens vaak ten onrechte aangenomen dat zij een normatieve uitspraak deden. Critici meenden dan te moeten benadrukken dat het onwenselijk zou zijn als de normen en waarden, maar ook de machtspelletjes van de openbare sfeer zouden opgaan voor de persoonlijke levenssfeer. Bij een vervagend onderscheid tussen het persoonlijke en het politieke zou de staat immers overal zeggenschap kunnen krijgen. Feministen verweerden zich onder meer door te stellen dat de openbare en de persoonlijke levenssfeer best afzonderlijk bestaansrecht mogen hebben, maar dat het absolute moreel geladen onderscheid tussen beide domeinen heroverwogen moest worden (Costera Meijer, 1996).

Een voorbeeld van de asymmetrische beoordeling van openbaar en privé door journalisten vormt het verschil in betekenis dat aan doodgaan en geboren worden, wordt toegekend. In films, televisiedrama en documentaires is het sterven van mensen over het algemeen een onderwerp waarover in politiek-morele termen wordt nagedacht. Was dit sterven zinvol, of zinloos? Welke maatschappelijke waarden werden verdedigd, of juist ter discussie gesteld door het doodgaan van iemand. Sterven wordt verbonden met andere 'deugden' en 'ondeugden' als 'Vriendschap', 'Wreedheid', of 'Verraad' (Shklar, 1984). In haar boek over feministische ethiek beargumenteert Virginia Held dat de wijdverspreide praktijk om geboorte te beschrijven als een natuurlijke gebeurtenis en sterven

All you need is love met Robert ten Brink

als een moreel en politiek geladen moment zou dienen om de waarde van vrouwelijke ervaringen en activiteiten te diskwalificeren:

'The contrast between the humanness ascribed to death and denied to birth has had vast implications for conceptions of political life and society. In the male realm of the polis, it is assumed that men risk death for the sake of human progress; in the female realm of the household, on the other hand, it is assumed that the species is merely reproduced' (Held, 1993, p. 114).

Als journalisten aan 'leven geven' net zo'n centrale menselijke status zouden verlenen als aan 'doodgaan', kan een geboorte of doopplechtigheid even politiek en moreel geladen zijn als een begrafenis. In beide gevallen zou bijvoorbeeld het keuzemoment een rol kunnen spelen. De keuze om een kind of meerdere kinderen op de wereld te zetten of om een kind via de doop in een bepaalde gemeenschap op te nemen zou evenveel maatschappelijk gewicht moeten hebben als de keuze om op een bepaalde manier of voor een bepaalde zaak te sterven.

Als het vermogen tot kiezen het menszijn van iemand markeert, mag het moreel-politieke debat daarover niet beperkt worden tot de publieke sfeer.[7] Impliciet zou dit namelijk betekenen dat 'reproductieve' activiteiten, waarvoor vrouwen in de regel verantwoordelijk zijn, minder menselijk gevonden worden. Maar, 'the activity of creating new social persons and new kinds of persons is potentially the most transformative human activity of all' (Held, 1993, p. 56). Democratie houdt niet op bij de huisdeur volgens Anthony Giddens (1992) en keuzes maken evenmin. Alleen al voor het in standhouden van een democratische cultuur of mentaliteit is de privé-sfeer van levensbelang. Het zou daarom routine moeten zijn voor journalisten en programmamakers om nauwgezet verslag te doen van de maatschappelijke betekenis van veranderende dagelijkse normen, keuzen en praktijken. Zo zou intieme journalistiek kunnen bijdragen aan een evenwichtiger beeldvorming van de persoonlijke en de openbare levenssfeer.

3. Autonomie versus afhankelijkheid

Een derde aspect van gangbare conceptualiseringen van 'goede journalistiek' dat aan herziening toe is, is de systematische verkiezing van autonomie boven afhankelijkheid als normatief uitgangspunt voor het subject-zijn in casu het 'burger-zijn' van mensen. In de eerste plaats voldoen in de praktijk slechts weinig mensen aan dit Verlichtingsideaal. In de tweede plaats is het zeer de vraag hoe ideaal een autonome staat van zijn is. Toch neigt de journalistiek er toe om de morele en praktische betekenis van de directe omgeving van familie- en vriendschapsverhoudingen te veronachtzamen.

Om handelingen van mensen goed te kunnen begrijpen en te kunnen evalueren, is het noodzakelijk dat de media ook de potentieel maatschappelijke betekenis van 'betekenisvolle anderen' in hun analyse opnemen. Roddelbladen leken tot voor kort het patent te hebben op deze informatie. Als goede berichtgeving het uitgangspunt verlaat waarin uitsluitend gebruik gemaakt wordt van universele gedragscodes (iemands privé-leven doet er niet toe) of verklarende principes als 'eigenbelang' om menselijke handelingen te beschrijven of te onderzoeken, dan kan dit leiden tot een per geval afwegen van de maatschappelijke relevantie ervan. Het cliché dat politici 'zakkenvullers' zijn, verklaart in de regel slechts een beperkt - maar overbelicht - deel van hun activiteiten. Inzoomen op andere overwegingen zou de politiek aanmerkelijk inzichtelijker en interessanter maken. De maatschappelijke betekenis willen begrijpen van de activiteiten van publieke personages kan er ook toe leiden dat er meer aandacht komt voor de particuliere beslommeringen van deze mensen. Als bijvoorbeeld de Franse pers niet zo star had vastgehouden aan het uitgangspunt dat ze zich niet bemoeiden met het privé-leven van politici, dan hadden sommige politici zichzelf en hun naasten niet zo schaamteloos kunnen verrijken. (Martin Sommer, *De Volkskrant* 02-02-1998). Op andere momenten kan een criterium als 'maatschappelijke relevantie' betekenen dat er minder aandacht komt voor het intieme leven van een publiek persoon, omdat eigenbelang daarin weliswaar een rol speelt, maar dit intieme leven haar of zijn publieke functioneren niet beïnvloedt. (Het politieke functioneren van een Duitse burgemeester gaf geen aanleiding tot een onthulling van zijn transseksualiteit, terwijl deze onthullingen hem wel ernstige schade toebrachten.)

Waar het ten tweede om gaat is dat media zich rekenschap geven van het bestaan van andere vormen van individualiteit en subject-zijn dan het liberale model van het onafhankelijke ik. Het is zelfs de vraag hoe wenselijk een autonome staat van zijn is. Carol Gilligan (1982) vond dat een systematische voorkeur voor autonomie en individuele onafhankelijkheid blijk gaf van 'westerse' en 'mannelijke' vooringenomenheid. Het is dit model dat ten grondslag ligt aan het veelgehoorde verwijt aan makers van praatprogramma's en hulptelevisie dat ze mensen blootstellen aan voyeurisme en te weinig respect tonen voor hun privacy.

Veel journalisten kunnen zich niet voorstellen dat je anderen op televisie of in krantеninterviews inzicht geeft in je privé-besognes. Impliciet gaan deze

journalisten uit van een autonoom ik dat zich pas veilig voelt als het beschermd wordt door muren van privacy. Onderzoekers toonden echter aan dat de zogenaamde 'slachtoffers' van talkshows vaak eerder opgelucht en trots zijn dan gegeneerd. Ze stellen dat ze hun verhaal vertelden om anderen te helpen. Zelf voelden ze zich immers ook gesteund door mensen die de publiciteit hadden gezocht. Niet exhibitionisme, maar solidariteit en empathie lijken de belangrijkste drijfveren voor zelfonthulling (Koole, 1996; Priest & Dominick, 1994).

Misschien is het mogelijk om naast de gebruikelijke westerse beelden over het 'ideale zelf' als een autonome persoonlijkheid rekening te houden met andere, meer relationele opvattingen over 'zelf' en 'identiteit'. Mensen leiden in de regel geen autonoom bestaan en hun wezen en leven krijgen in belangrijke mate betekenis in relatie tot andere mensenlevens. De erkenning dat mensen sociale wezens zijn die noodzakelijkerwijze betrekkingen onderhouden met anderen is een belangrijke component van deze 'alternatieve' opvatting van 'het zelf'. Veel allochtonen en veel vrouwen zullen dat onderstrepen. De kwestie of er dan geen grenzen bestaan bij het exploiteren van intimiteit, blijkt vooral betekenis te krijgen binnen een klassieke opvatting van (wit, mannelijk, middle-class) burgerschap waarin een autonoom, rationeel, publiek 'zelf' centraal staat. Een dergelijk zelf staat centraal in praatprogramma's als *Het Lagerhuis* en *Buitenhof*. In een model dat rekening houdt met een veelzijdig concept van subject-zijn, spelen ook andere criteria een rol. Respect, vriendschap en opvoeding vormen in dit paradigma de kaders waarbinnen bijvoorbeeld de relaties tussen gast, gastvrouw en publiek gestalte krijgen. Violet Falkenburg (*NCRV-Gids* 28-06-1998):

'We hanteren een denkbeeldige meetlat. Jij als kijker, moet iets aan het verhaal kunnen of willen hebben. Je moet een lijntje kunnen leggen naar de gast. Hoe subtiel ook. Soms is het herkenning, identificatie of je ziet dat iemand geweldig werk verricht. Er wordt altijd een breder verband gediend.'

Media, democratische betrokkenheid en goed burgerschap: De publieke kwaliteit van intieme journalistiek

Als omroepen, kranten en weekbladen een bijdrage willen leveren aan het vergroten van de democratische betrokkenheid van burgers, dan moeten zij afstand doen van een eenzijdig concept van burgerschap dat slechts rationaliteit, de publieke sfeer, opinies, de inhoud van een tekst en een autonoom concept van het 'zelf' relevant acht. De door de media vaak als vanzelfsprekend gehanteerde oppositie tussen rede en emotie, privé en openbaar, autonomie en afhankelijkheid moet worden herzien. Als voorbeeld

Dialoog	**Debat**
Op samenwerking gericht. Twee of meer partijen werken aan een basis voor wederzijds begrip.	Oppositioneel. Twee partijen trekken ten strijde en proberen elkaars ongelijk te bewijzen.
Gezamenlijk terrein vinden is het doel.	Winnen is het doel.
Men zoekt naar de sterke punten van de ander.	Men zoekt naar de zwakke punten.
Maakt vooronderstellingen zichtbaar die opnieuw geëvalueerd moeten worden.	Gericht op het verdedigen van vooronderstellingen als waarheid.
Men zet zijn beste beentje voor in de wetenschap dat de denkkracht van andere mensen de eigen reflectie zal aanscherpen.	Men zet zijn beste beentje voor en wil gelijk krijgen door zich tegen elke aantijging te verdedigen.
Opent de mogelijkheid om een oplossing te vinden die beter is dan de oorspronkelijke oplossingen.	Verdedigt de eigen oplossing als de beste en sluit de mogelijkheid van andere oplossingen uit.
Gaat ervan uit dat veel mensen over een gedeelte van het antwoord beschikken en dat je zo samen tot een werkbare oplossing komt.	Gaat ervan uit dat er een goed antwoord is en dat iemand het heeft.
Houdt betrokkenheid bij de ander in en vermijdt het deze persoon te beledigen of van zich te vervreemden.	Houdt een pareren van de andere positie in, zonder rekening te houden met de relatie of de gevoelens van de ander.

Geïnspireerd op Study Circles Resource Center, Pomfret, Connecticut (in Charity, 1995)

dienen twee stijlen van praatprogramma's. De linker stijl (dialoog) is gebaseerd op een relationeel concept van subjectiviteit en burgerschap, een erkenning van het belang van ervaringen en emoties, de impact van mediaboodschappen en een 'journalistiek van het dagelijks leven'. De rechterstijl (debat) is gebaseerd op het westerse klassieke idee van het noodzakelijk ommuurde zelf. Deze stijl geeft aan de rede absolute voorrang en heeft voornamelijk oog voor de inhoud van opinies over de publieke, rationele kant van maatschappelijke vraagstukken.
Hoe kunnen we media nu beoordelen op 'publieke kwaliteit', dat wil zeggen op hun vermogen mensen meer te betrekken bij de democratie en 'goed burgerschap' te faciliteren. Het spreekt vanzelf dat kwaliteit niet alleen betrekking heeft op stijl en technische zaken, maar ook op inhoud, effect en inkadering (*framing*) van gebeurtenissen en mensen. Een belangrijk criterium is dat de keuzen, ervaringen en denkbeeldige levens van vrouwen en mannen, allochtonen en autochtonen, witte en zwarte Nederlanders, jongeren en ouderen als even 'menselijk' tellen. Een consequentie is dat de impact van de journalistiek wordt meegenomen in de waardering ervan en dat alle seksen, etniciteiten, leeftijden en culturen even aanspreekbaar worden geacht op hun democratische instelling.

De essentie van publieke kwaliteit is dat omroepen het burgers zo gemakkelijk mogelijk maken om intelligente beslissingen te nemen over het publieke leven en over hun persoonlijke vraagstukken (Charity, 1995; Held, 1993). Het is een journalistieke taak om de burger over die zaken te informeren die van belang zijn om effectief en verantwoordelijk aan een democratische cultuur deel te nemen. Daar horen ook emoties, relaties met anderen en verdere elementen uit de privé-sfeer bij.

Literatuur

Abelman, R. (1998). *Reaching a critical mass: A critical analysis of television entertainment*. London: Lawrence Erlbaum Associates.

Abt V. & Seesholtz M. (1994). The shameless world of Phil, Sally and Oprah: Television talkshows and the deconstructing of society. *Journal of Popular Culture* 28 (1), 171-191.

Bauwens J. & Vandenbrande, K. (1998). *Tabloidization and its audience. Between informed citizenship and consuming popular culture*. Ongepubliceerd paper.

Benima, T. (1998, 4 september). Vervoering is zeldzaam. *De Journalist*.

Bukman, H. (1994, 7 januari). Biechten op TV. *HP/De Tijd*, 22-27.

Callan, Eamonn (1997). *Creating citizens. Political education and liberal democracy*. Oxford: Clarendon Press.

Camps, H. (1997, 31 mei). 'Ik wil geen ster zijn. Ik wil niet bijzonder zijn'. Catherine Keijl, vrouw met missie en niet bang. *Elsevier*, 40-42.

Charity, A. (1995). *Doing public journalism*. New York: The Guilford Press.

Christians, Clifford G. , Ferré, John P, & Fackler, P. Mark (1993). *Good news. Social ethics and the press*. New York, Oxford: Oxford University Press.

Commissie Ververs (1996). *Terug naar het publiek*. Rapport van de Commissie Publieke Omroep._

Costera Meijer, I. (1996). *Het persoonlijke wordt politiek. Een geschiedenis van feministische bewustwording. 1965-1980*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Costera Meijer, I. (1998). *Popularisering of democratisering? De (uit) verkoop van de politiek*. Amsterdam: Stichting Het Persinstituut.

Costera Meijer, I. (1998). *Popularisering of democratisering? Nieuws als populaire cultuur. Civic journalism en reality TV*. Amsterdam: Stichting Het Persinstituut.

Costera Meijer, I. (1999). *Het persoonlijke wordt publiek! De kwaliteit van intieme journalistiek*. Amsterdam: Stichting Het Persinstituut.

Costera Meijer, I, & van der Hulst, J. (1997). Burgerschap voor mannen. De scheppingskracht van voorlichting. *Psychologie & Maatschappij*. 21, 321-334.

Costera Meijer, I. (1999). *De publieke kwaliteit van Nederlandse praatprogramma's. Een nieuw theoretisch model*. Amsterdam: Stichting Het Persinstituut.

Curran, Douglas & Whannel (1980). The political economy of the human-interest story. In A. Smith. (Ed.), *Newspapers and democracy: International essays on a changing medium*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Dagger, R. (1997). *Civic virtues: Rights, citizenship, and republican liberalism*. New York, Oxford: Oxford University Press.

Dahlgren, P, & Sparks, C. (1992). *Journalism and popular culture*. London: Sage.

Dahlgren, P. (1995). *Television and the public sphere. Citizenship, democracy and the media*. London: Sage.

Doomen, J. (1976, november). Fragmenten uit het nieuwe boek van Anja Meulenbelt gekozen door Jeanne Doomen. *Opzij*, 12-18.

Duncker, P. (1992). *Sisters and strangers. An introduction to contemporary feminist fiction*. Oxford: Blackwell.

Fiske, J. (1992). Popularity and the politics of information. In P. Dahlgren, & C. Sparks, (Eds.), *Journalism and popular culture* (pp. 45-63). London: Sage.

Fransen, A. (1995, 10 november). Voer voor Witteman. *HP/De Tijd*, 28-33.

Freezer, H. (1977, april). Het is een fenomeen! *Opzij*, 25.

Geelen, J.P. (1996, 20 september). Het journalistieke theater. *De Journalist*.

Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern society*. Cambridge: Polity Press.

Groenhuijsen, C. (1998, 4 april). USA Today laat softe aanpak achter zich. *De Journalist*.

Gusdorf, G. (1980). Conditions and limits of autobiography.

In J. Olney (Ed.), *Autobiography. Essays, theoretical and critical.* Princeton: Princeton University Press.

Harrington, W. (1997). *Intimate journalism: The art and craft of reporting everyday life.* London: Sage.

Held, V. (1993). *Feminist morality. Transforming culture, society, and politics.* Chicago, London: The University of Chicago Press.

Heyd, D. (1982). *Supererogation: Its status in ethical theory.* New York, Cambridge: Cambridge University Press.

Jelinek, E.C. (1986). *The tradition of women's autobiography. From antiquity to the present.* Boston: Twayne Publishers.

Kleijwegt, M. (1996, 2 maart). De kerkdienst van Catherine Keijl. *Vrij Nederland,* 26-29.

Knapp, L.(1988). Oprah Winfrey Presents: The Lesbian as Spectacle. *Feminisms,* 2(2), 4-7.

Koole, W. (1993). *De troost van televisie.* Kampen: Kok.

Koole, W. (1996). *Een spoor van emoties.* Kampen: Kok.

Lambeth, E.B., Meyer, P.E., & Thorson, E. (Eds.). (1998). *Assessing public journalism.* Columbia and London: University of Missouri Press.

Langer, E. (1974). Confessing. Ms. nr.12, 69-81, 108.

Leurdijk, A. (1995). De talkshow als postmoderne publieke ruimte. *Massacommunicatie,* 2, 114-124.

Leurdijk, A. (1999). *Televisiejournalistiek over de multiculturele samenleving.* Amsterdam: Het Spinhuis.

Liempt , P. van (1997, 15 augustus). 'Ik zie te weinig journalisten die zich profileren'. *De Journalist.*

Liempt, P. van (1997, 12 december). 'Ik stoor me aan het meten met twee maten'. *De Journalist.*

Livingstone, S.M., & Lunt, P. (1994). *Talk on television: Audience participation and public debate.* London: Routledge.

Livingstone, S.M. (1994). Watching talk: gender and engagement in the viewing of audience discussion programmes. *Media, Culture and Society,* 16, 429-447.

MacDonald, M. (1998). Personalisation in current affairs journalism. *Journal of communication and culture,* 3, 109-125.

McLaughlin, L. (1993). Chastity Criminals in the Age of Electronic Reproduction: Re-viewing Talk Television and the Public Sphere. *Journal of Communication Inquiry* 17, 41-55.

McQuail, D. (1995). New roles for new times? *Media Studies Journal,* 9 (pp 11-20).

Meijer, M. (1993). 15 oktober 1976: Anja Meulenbelt publiceert de schaamte voorbij. De tweede feministische golf en de literatuur. In M.A. Schenkeveld-Van der Dussen (Ed.), *Nederlandse literatuur. Een geschiedenis* (pp. 819 – 825). Groningen: Martinus Nijhoff.

Merritt, D. (1995). *Public journalism and public life. Why telling the news is not enough.* New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Meulenbelt, A. (1975). Kate Millett, mijn zuster in schaamteloosheid. *Lover,* 2 (1), 3-4.

Meulenbelt, A. (1976). *De schaamte voorbij. Een persoonlijke geschiedenis.* Amsterdam: Van Gennep.

Miller, T. (1998). *Technologies of truth. Cultural citizenship and the popular media.* London, Minneapolis: University of Minnesota Press.

Millett, K. (1974). *Flying.* New York: Ballantine Books, (1975).

Millett, K. (1975). The shame is over. *Ms.*, 1, 26-29.

Mol, A. (1997). *Wat is kiezen? Een empirisch-filosofische verkenning.* Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het bijzonder hoogleraarschap Politieke Filosofie, in het bijzonder de humanistische bezinning op politiek-maatschappelijke vraagstukken als gevolg van de invloed van techniek en technologie op de samenleving vanwege de Humanistische Stichting Socrates aan de Universiteit van Twente op donderdag 13 november.

Munson, W. (1993). *All talk: The talkshow in media culture.* Philadelphia: Temple University Press.

Murdock, G. (1999). Rights and representations: public discourse and cultural citizenship. In Gripsrud, J. (Ed.) *Television and common knowledge.* London and New York: Routledge.

Nussbaum, Martha C. (1986). *The fragility of goodness. Luck and ethics in Greek tragedy and philosophy.* Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Nussbaum, Martha C. (1990). *Love's knowledge. Essays on philosophy and literature.* New York, Oxford: Oxford University Press.

Priest, P.J., & Dominick, J. R. (1994). Pulp pulpits: selfdisclosure on 'Donahue'. *Journal of Communication,* 44 (4), 74-97.

Priest, P.J. (1995). *Public intimacies: Talk show participants and tell all TV.* Creskill: Hampton Press.

Rapping, E. (1991). Daytime inquiries. *The Progressive,* 36-38.

Romein-Verschoor, A. (1977). Een feministisch boek? *Opzij,* 4, 24.

Rosen, J. (1996). *Getting the connections right. Public journalism and the troubles in the press.* New York: The Twentieth Century Fund Press.

Rosen, J. (1999). *What are journalists for?* New Haven and London: Yale University Press.

Shklar, J.N. (1984). *Ordinary vices.* Cambridge, Massachusetts & London: The Belknap Press of Harvard University Press.

Turner, B.S. (1994). Post-modern culture / modern citizens. In Bart van Steenbergen (Ed.), *The condition of citizenship.* London etc.: Sage.

Wilson, E. (1982). *Mirror writing.* London: Virago.

Wilson, E. (1988). Tell it like it is. Women and confessional writing. In S. Radstone (Ed.), *Sweet dreams. Sexuality, gender and popular fiction* (pp. 21-47). London: Lawrence & Wishart.

Winch, S.P. (1997). *Mapping the cultural space of journalism. How journalists distinguish news from entertainment.* Westport, Connecticut, London: Praeger.

Yankelovich, D. (1991). *Coming to public judgment: Making democracy work in a complex world.* Syracuse, New York: Syracuse University Press.

Van Zoonen, L., & Brants, K. (1995). Ria Lubbers wil vervroegde verkiezingen: De politieke logica van de roddelpers. In K. Brants en Ph. van Praag jr. (Eds.), *Verkoop van de politiek: de verkiezingscampagne van 1994* (pp. 111-128). Amsterdam: Het Spinhuis.

Noten

1. Voor dit artikel maak ik gebruik van het theoretisch gedeelte van onderzoek dat ik in 1999 heb verricht in opdracht van Bureau Beeldvorming van de NOS naar de 'publieke kwaliteit' van praatprogramma's in Nederland. De publieke kwaliteit van Nederlandse praatprogramma's. Een nieuw theoretisch model. Amsterdam: Stichting 'Het Persinstituut'. Ik dank de redactie van TvGs en in het bijzonder Dorothée Sturkenboom en Anne Claire Mulder voor hun kritische commentaar.
2. De Televizier is onderzocht voor de jaren 1990 - 1998, elke eerste week van april en van november op een toename van intieme journalistiek (niet meegerekend zijn de incidentele documentaires van IKON, RVU etc. en incidentele uitzendingen met een intiem journalistiek karakter). In 1990 werden Spoorloos, Rondom Tien, Surprise show, Karel, In 't Nieuws, Schreeuw van de Leeuw, Tineke en Geraldo uitgezonden op de Nederland 1,2,3, Veronique en RTL-4. In 1997 was het aantal programma's gestegen tot 24. (oa. De hunkering, Seks voor de Buch, Lieve Martine, Heartbreak Hotel, Catherine, Lief en Leed, Jenny Jones, Jerry Springer, Blind Date, Laat de Leeuw, B&W, Massiv, Jamber).
3. We hebben de jaargangen 1975, 1980, 1985, 1990, 1995 en 1998 doorgenomen voor de maanden maart en oktober, de eerste vrijdag en zaterdag van Het NRC-Handelsblad, De Volkskrant en De Telegraaf. Bij De Volkskrant en zeker bij De Telegraaf is sprake van een toename van intieme journalistiek. Bij het NRC is geen sprake van een toename, slechts in de onderzochte jaren 1975 en 1998 is sprake van intieme journalistiek.
4. Zie achterflap Meulenbelt (1976).
5. Het is dan ook niet verwonderlijk dat juist Maaike Meijer in haar lezing van *De schaamte voorbij* de nadruk legt op het bewustmakende effect van de boeken. Meijer is in Nederland de baanbreekster op het gebied van lezen als politieke activiteit. Zie: Meijer, *De lust tot lezen*.
6. Hoewel herkenning in de regel als een modernistische vorm van lezen beschouwd, omdat er een concrete verwantschap wordt verondersteld tussen het leven van de lezer en het beschreven leven, lijkt de moderne positie in dit geval eerder op te gaan voor de (deels) postmodern geïnspireerde kritieken op de ervaringsverhalen. Zij vinden immers dat het beschreven leven hen iets te bieden moet hebben. De herkennende lezers daarentegen leggen de nadruk meer op 'proces' dan op 'leven' en zouden dus eerder tot de 'postmoderne' lezers gerekend kunnen worden.
7. Volgens Annemarie Mol (1997) is kiezen overigens niet eigen aan mensen als zodanig, maar is het een situatie die 'voor sommige mensen op sommige momenten, met veel moeite [wordt] georganiseerd' (p. 8). Het zou van een typisch West-Europees en Amerikaans ontwikkelingspsychologisch perspectief getuigen om het vermogen tot kiezen te beschouwen als een onvervreemdbaar kenmerk van de rijpe volwassene.

Beeldmateriaal

Kippa International Photo Agency